מסורת הש"ס

א) קדושין כא., ב) [מיר ה.], ג) [לעיל יח:], ד) ב"מ סג. מגילה כז:, ה) שבת כט: וש"ע, ו) [וע"ע מוס' ב"מ שם: ד"ה ולא ישכוח],

שינויי נוסחאות

א) אין מונין לו שנה (ש"מ), ב) מיבעי ליה למיום ליום (ש"מ), ג) בב"מ איתא אמר אביי לר אחא כו', ד) לזה שיתמה שלו לו מונין (ש"מ), ה) שיתירים שנת החמה על שנת לבנה דהיינו אחד עשר (ש"מ), ו) ימים. ימים תהיה גאולתו: [הסר"ד, ומה"ד:] אין ימים (ש"מ), ז) ממכרו. דמשמע שנת ממכרו ולא (ש"מ), ח) דשמא יגאלנה (ש"מ), ט) ד"ז שיך לכאן ושיך לעיל כה. וה"ג בתחילת הדף שנים אתה מחשב ותניא בת"כ גבי מוכר שדה אחוה נמי כה"ג ומשב. (צ"ק), י) אבל אם לי (צ"ק), יא) תיבות דמלי לגימרר נמנקן (ש"מ), יב) ולפי מה דפי' רש"י (ש"מ), יג) המלוה מ"מ אין רבית דבלאו הכי היה בטל והא דמנן (ש"מ), יד) דשמא (צ"ק),

רבינו גרשום

תני חדא. [לוה וגואל וגואל לחצאין] אמוכר בית בבתי ערי חומה קאי דהכי משמע במסכת קידושין: **הא רבנן והא ר' שמעון.** הא דתני לוה וגואל [וגואל] לחצאין ר' שמעון היא [דכי היכי דאמר לפי שמצינו [מקום שהורע כחו בענין אחד יפה כוחו בענין אחר] הכא נמי הורע כחו במוכר בית בבתי ערי חומה בענין אחד שאם הגיע יום שנים עשר חדש ולא היה נגאל היה חלוט לו ללוקח יפה כחו בענין אחר שלוה וגואל והא דתני אינו לוה וגואל רבנן היא דפליגי עליה דר' שמעון ולית להו לפי שמצינו כו': **מתני'** [**הרי זה גואל מיד.** ראפ' לאלתר כשמכר: **הרי זו כמין רבית.** שאם היה ביד הלוקח חצי שנה [או] ח' חדשים אינו מנכה לו הלוקח לגואל כלום ממה שאכל והיינו כמין רבית שלוקח כל דמיו וראינו מנכה לון): **ואינו רבית.** שאינו מחסרו כלום שהתורה דיכתה לו: **עד מלאת לו שנה.** למכירתו: **שנה ועיבורה.** היינו שנת הלבנה ומה שיתירים חדשי החמה על חדשי הלבנה דהיינו י"א יום דהיינו שס"ה ימים שתהא תמימה בין ללבנה ובין לחמה: **ואחד הניתן לו במתנה.** היה יכול לגאול כל י"ב חדש הנותן המתנה וכשיגיע י"ב חדש ולא נגאלה היתה חלוטה לו: **שנאמר לצמיתות.** שהיה יכול לומר לצמות ואמר לצמיתות לרבות המתנה שנחלטת ואינה יוצאה ביובל כמכר: **גמ'** מתני' דתני הרי זה גואל מיד דלא בר' אינא ימים תהיה גאולתו רבי אומר אין ימים פחות משנים. כלומר דקסבר המוכר בית בבתי ערי חומה אינו רשאי לגאול אלא לאחר שני ימים: **ורבנן.** דסברי דגואל מיד **האי ימים מאי עבדי ליה:** מיבעי ליה. שגואל עד מלאות שנה מיום ליום וימים מיבעי להו לשנה תמימה מעת לעת באותה שעה שמכרה: **ולא שנה של מנין עולם.** שאין אומרים אם מכר לו באלול או באב כיון שהגיע יום א' בתשרי עלתה לו שנה אלא מונה שנה שלימה: **מבעי להו למעת לעת.** [כלומר] דאם מכר לו בפסח ואותה שנה חל פסח ביום א' ולשנה הבאה חל פסח ביום ה' אין אומרים כיון שהגיע יום א' בניסן הבא דהוא יום ראשון) עלתה לו שנה [מיום ליום] אלא אינו עולה לו שנה עד שהגיע הפסח דהיינו מעת לעת:

מיום ליום ומעת לעת מעד תם שנת ממכרו נפקא. אייתר ליה ימים ואין ימים פחות משנים: **ועשה לו שדהו מכר.** כשלוה ממנו אמר לו אם איני פורע לך מכאן ועד זמן פלוני תהא שדה מכורה לך ובעכשיו בכך וכך ותחשוב בהן דמיך ותחזיר לי המותר על חובך ובעכשיו היא ברשות הלוקח: [**בזמן שהמוכר אוכל הפירות** עד אותו זמן **מותר** שעד הזמן היא שלו: **לוקח אוכל פירות אסור.** דשמא יפרנה זה ונמצא לוקח אוכל ריבית למפרע]: **ר' יהודה אומר אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מותר.** הואיל ואינו תופסה בתורת משכון אלא בתורת מכר: **צד אחד ברבית** [**איכא בינייהו**]. להכי קרי [ליה] צד אחד ברבית דלא חשיב ריבית [גמורה] אלא ריבית דהלואה כגון הלוהו סלע בה' דינרין אבל ריבית דמקח וממכר קרי צד אחד ברבית ואיכא דאמר היינו צד אחד ברבית שאם יפדנו יהא ריבית מה שאכל ואם לא יפדנו לא יהא ריבית:

תני חדא לוה וגואל לחצאין ותניא אידך אינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין לא קשיא הא רבנן והא ר"ש: **מתני'** המוכר [א]בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר חדש הרי זה כמין רבית ואינו רבית [ב]מת המוכר יגאל בנו מת הלוקח יגאל מיד בנו אין מונין [ג] שנה אלא משעה [ד]שמכר שנאמר [ה]עד מלאת לו שנה כשהוא אומר תמימה להביא [ו]את חדש העיבור רבי אומר ליתן לו שנה ועיבורה הגיע יום שנים עשר חדש ולא נגאלה היתה חלוטה לו אחד הלוקח ואחד [ז] הניתן לו במתנה שנאמר לצמיתות: **גמ'** מתני' דלא כרבי דתניא [ח]רבי אומר ימים אין ימים פחות משנים ורבנן האי ימים מאי עבדי ליה מיבעי ליה [ט] מיום ליום ורבי מיום ליום מנא ליה נפקא ליה [י]מעד תום שנת ממכרו ורבנן ההוא מיבעי ליה שנת ממכרו [יא]שלו ולא שנת של מנין עולם וימים מיבעי להו למעת לעת דאי מעד תום שנת ממכרו הוה אמינא מיום ליום אין מעת לעת לא כתב רחמנא ימים ורבי מעת לעת מנא ליה נפקא ליה מתמימה ורבנן ההוא מיבעי ליה לעיבורה ורבי נמי הא מיבעי ליה לעיבורה הכי נמי מיום ליום ומעת לעת מעד תום שנת ממכרו נפקא: הרי זו כמין רבית וכו': והתניא הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירתו אמר רבי יוחנן לא קשיא הא רבי יהודה והא רבנן דתניא [יב]הרי [יג]שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר בזמן שהמוכר אוכל פירות מותר לוקח אוכל פירות אסור רבי יהודה אומר אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מותר אמר רבי יהודה מעשה בביתום בן זונין שעשה שדהו מכר על פי ר"א בן עזריה ולוקח אוכל פירות היה אמרו לו [יד]משם ראייה מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח מאי בינייהו [ג] צד אחד ברבית איכא בינייהו תנא קמא סבר צד אחד ברבית אסור ור' יהודה סבר צד אחד ברבית מותר

רבא

פרק איזהו נשך (שם סד:) המלוה את חבירו לא ידור בחנרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות (ממנו) [מפני] שהוא רבית ופירש רש"י שם מאי שנא ממשכנתא דנכייתא דשרי ותירץ דיש לחלק בין שדה לבית דשמא השדה לא יעשה פירות אבל הבית אי אפשר שלא יהנה ממנו בדירתו ומשום הכי כי מנכה לו מן השכירות הוי רבית ולפי זה ניחא נמי הכא דבית שהוא דר בו בלא ספק הוי רבית גמורה אבל שדה דשמא לא יעשה פירות כי אכיל ליה נמי בלא נכייתא לאו רבית גמורה היא ואין נראה לר"ת חילוק זה דבבית נמי איכא ספיקא שמא יפול או ישרף אלא ודאי אין חילוק בין שדה לבית והכיא דמלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות יש לתרץ דלא דמי למשכנתא בנכייתא דשרי דהכיא משכנתא מיירי שהלוה לו על השדה ואין הלוה יכול להשכירו לאחר מפני שהוא ביד המלוה [יג] משום הכי אינו רבית דהא בלאו הכי הוא בטל אבל הא דתנן המלוה את חבירו לא יסכור ממנו בפחות מיירי שלא הלוה לו על שדה או על הבית ודיל הלוה להשכירו לאחר נמצא כשמוזיל גביה רבית הולי ולפי' זה דר"ת אינו מחלק בין שדה לבית הדרא קושיא לדוכתיה מאי שנא ממשכנתא בלא נכייתא דלא אמרינן ליה רבית גמורה וכ"ל דרבית גמורה הוא דאמר הכא אלא שהתורה התירתו הכי פירושו מדכתב לן רחמנא דין בתי ערי חומה גלי לן דכי ה"ג אין זה רבית דאורייתא [ט]: **ור' יהודה סבר צד אחד ברבית מותר.** וא"ת לר' יהודה משכנתא בלא נכייתא נמי תיפתרי דלר אחד ברבית הוא ושמא [יד] לא יפדנו עוד וי"ל דלא אמרינן לר אחד ברבית אלא כגון שעשה לו שדהו מכר דאיכא לר מכר אם לא יפדנו בתוך הזמן הקבוע לו אבל משכנתא בלא נכייתא ביה לר מכר דלעולם הוא ביד הלוה לפדותו ואם יפדנו כיון שאין מנכה לו מן הפירות שאכל הוה ליה רבית מידי דהוה אמלוה שאה בשאה ולא חשיב ליה ר' יהודה לר אחד ברבית אף על גב דשמא לא יתייקר מ"מ כיון דאין בו לר מכר אסור ולא חשיב ליה ר"י לר אחד ברבית:

רבא

הסמוכה לגמכר לך וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו' (שם). **לעבודת כוכבים עצמה.** לתעוב עליה ושאר לרבים ולא לשם אלהות (שם כ: וכנר"ל ב"ק קיג: וב"מ עא.). **אהדדיה קרא.** לכל ישראל לרשם עליו (קדושין כ:). **איידהיה אבן אחר הנופל.** אלמה אבן אלא תהא לו גאולה (שם). **וכי יש שנים מרובות כו'.** רבות בשנים משמע שיהא רבוי בשנים, וכי אפשר להיות מרובות על שם לו מועטות (שם). **אלא נתרבה כספו.** אם יש רבוי בדמיו שניו של עכשיו (שם). **ליתב ליה ארבע.** דמי הרבע שנים, ולא איירי קרא לא בשנים ולא בהכסף (קידושין כ:). **ומצא פרט למצוי.** במוכר שדה לאחותו כתיב והשיגה ידו ומצא פרט למצוי לפדות, אם היתה גאולה זו מצויה בידו כשמכרה אין כופין את הלוקח להחזירה לו ליפדות (מכות ח.). **ומצא.** משמע שהוא שם ומצאו נשירתו נשל הבריל, **פרט למציא עצמו.** אחרי כן הוציא הלה את הלוה מן החלון וקיבל האבן מלאתו (שם). **ואם גאל יגאל.** ממקדיש שדה לאחותה, מלמד שלוה וגואל. אם אין לו לוה מאחיה וגואל, מה שאין כן מוכר בשדה לאחותה דבעינן והשיגה ידו. משמע נמי שגואל לאחיו לחצאין, ואבא נמי יהיב טעמא דקרא בכל דוכתא, ואבא נמי יהיב טעמא לקרא ולשמעינן דהקפידה תורה לאחוז שלא תפקע לאחותה מיוחסים, לפי שיפה כח מוכר שאין נלאתו נפקעת שהרי אחותה לו ביובל, לפיכך לא חש ליפות כחו לגוות ולגאול לאחיו, אבל מקדיש לפי שהוערע כחו להפסיד נחלתו ביובל, כדכתיב והיה השדה בצאתו ביובל קדש וגו' ומתחלק להכיתים, ייפה הכחות כחו בתחלת לגוות ולגאול לאחיו (שם). ע"כ שייך לעמוד הקודם

תני חדא. המוכר בית בעיר חומה לוה וגואל כו' (קדושין כא.). **אין ימים פחות משנים.** שאם בא לגאלה בפחות יום שמשכנה לו, אינו יכול לגאלה עד שיעבור עליו ב' ימים, לפי שאין מקבל יוצא מידי פשוטו (נזיר ה.). **ועשה לו שדהו מכר.** אם אין לו אני נותן לך מכאן עד יום פלוני הרי השדה שלך (ב"מ שם). **בזמן שהמוכר אוכל פירות.** בתוך הזמן, **מותר,** לוקח אוכל פירות אסור. שאם לא יפדנו בתוך הזמן הקבוע לו אבל משכנתא בלא נכייתא ביה לר מכר, שיחזיר לו מעותיו ונמצא שבטלואה היו אלו וחס אוכל פירות ברבית (שם). **משם ראיה.** בתמיה (סוכה כח.). **מאי בינייהו.** במאי קמיפלגי (ב"מ שם). **צד אחד ברבית.** כי האי גוונא שאם יבא לידי רבית שאם לא יפדו, לר הפדייה בא לידי רבית לר המכר אינו בא לידי רבית (שם).

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פי"ב מה"מ שמטה ויובל הל' ח:

כו ב מיי' שם הל' ג:

כז ג מיי' שם הלכה ח:

כח ד מיי' שם הל' ה:

כט ה מיי' שם הל' ד:

ל ו מיי' פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד סמג לאוין קלג טוש"ע י"ד סימן קסד סעיף ד וע"ש וכסימן קנב סעיף ח:

תורה אור השלם

1. ואם לא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חוֹמָה לְצִמִיתֻת לְקֹנֵהוּ אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: ויקרא כה ל

2. וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: ויקרא כה כט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ורבנן וכו' הבא הס"ד ומ"כ מ"ש הא רבי יהודה מתני':

גליון הש"ם

מתני' הניתן לו במתנה. ע' רשב"ם בב"ק דף עמ ע"ב ד"ה גנב ומנן:

שיטה מקובצת

מעת לעת לא. עי' תוס' לעיל דף יח (ע"ב ד"ה שנתו):

מוסף רש"י

שייך לעמוד הקודם

הרינני כבן עזאי בשוקי טבריא. כי הוה בדיתא דעתיה הוי רגיל למימר הכי הרינני פתוח ומוקן לסדיב לשולאלי דבני מוקם כבן עזאי שהיה דר בעכבריא שהיה מרוץ ולרגן ואמר כל חכמי ישראל לפני בקליפת הטוש מון מן הקרקע הזה (קדושין כ. וכנר"ז סוטה מה. ועי' ערובין כט. ברבא). **אימא** לחומרא. להחמיר על העבד, שבניה יתן כפי שניו, הכסף יביב לפי כסף מקנתו (קדושין שם). מדרבי יוסי ברבי חנינא. אלא בא לידי עבדות אלא שהיה חשוב על הבעבעית (שם). **אבקה של שביעית.** איסור הקל שבה הטושה סמוכה בפירותיה, דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה, נאכלה ולא לסמוכה (שם). **בשנת היובל הזאת כו' וכי תמכרו.** אם תמכרו ותקנו מה שאפרתי לכם בו סופך למכור ממכריך וכל כלי ביתך (שם). **לא הרגיש.** לא שם לבו לפורענות הבא עליו לחזור בו מעבירה שבידו. גבי לא הרגיש גרסינן לקוף שמוכר, וגבי לא בתת לידו בכולהו גרסינן בתוספתא עד שמוכר, והכי משמע לא תבא בידו הרהור תשובה עד שבא לכל אלו (שם). **דקאמר לא הרגיש.** דמשמע אם לא הרגיש סופו לבא לכך, ובכולהו תנא לא בתת לידו עד שמוכר, דמשמע דפשיטא ליה לתנא דדרכו בכך דלא תבא לידו שיעור בתשובה עד שיקבל עוד פורענות (שם). **דבתו בהאי ענינא ליתא.** לדרוש בה שמיכת פרשה, מכל מקום הוא"ל ופרשת רבית שמוכה לפרשת ממכר בית, אין שהרי שכבר מכר את בתו, אם יש לו בת קטנה, קודם שהיה ברבית דעיתא ליה כו' (שם). **כי ימוך** אחיך עמך ונמכר לך. הכל בסדר שמיכת פרשיות הוא דורשו וסולן זו קשה משלפניה (שם). **שנאמר לגר.** פרשה אחרת היא

תני חדא לוה וגואל לחצאין. פירש רש"י דלמקדיש שדה אחוזה קאי ולא"כ דלא"כ הוי סתם מתני' דתנן בהקדש מותר בכולן כר"ש ולא כרבנן ואורי"י דקאי אמוכר בית בבתי ערי חומה וכן מוכחת הסוגיא בפ"ק דקדושין (דף כא. ושם כ:) אבל מקדיש שדה אחוזה אפי' רבנן מודו דלוה וגואל לחצאין:

ט) **תניא** בת"כ גבי מוכר שדה אחוזה וחשב שני ממכרו שנים אתה מחשב ואי אתה מחשב חדשים ומנין אם רצה לעשות חדשים שנה יעשה ת"ל וחשב וא"ת היכי מצינו שנשיעה לצורך המוכר שיהא בו ריוח למוכר בשלמא כשמחשב חדשים מצינו כגון שבא לגאלה באמצע השנה דמחשבינן ליה חדשים שעברו שאכל הלוקח לגרע פדיונו כמו שאנו מחשבין חדשים שעברו שאכל הלוקח אבל הלוקח אבל אי אתה מחשב חדשים היכי משכחת לה ויש לומר דמשכחת ליה כגון אם מכר בניסן בעשרה ליטרין ומחלה ויש עד היובל י' שנים ומחלה ובא לגאולה בר"ה ויש עוד לבא עד היובל ה' שנים: **מיום** ליום ומעת לעת מעד תום שנת ממכרו נפקא. בגמ' נדה (דף מז: ושם ד"ה כולן) פירש ה"ר ר' אלחנן דדוקא בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת [לשעות] אבל אינך יא] דמלי למימר דאזלינן בהן בתר שנים שלהם ולא בתר שנות עולם בכולהו לא בעינן מעת לעת [לשעות] דבבתי ערי חומה דוקא הוא דגלי ליה קרא אבל דאינך לא והתוס' כתבו כאן הוא הדין בכולהו בעינן מעת לעת [לשעות] דילפינן שנה [שנה] מבתי ערי חומה כדאמר הש"ס לקמן גבי מילתא אחריתי: **והתניא** הרי זו רבית גמורה **אלא** שהתורה התירתו. ומסיק רבי יוחנן הא ר' יהודה הא רבנן פירוש מתני' כר' יהודה דאמר לר אחד ברבית מותר ובריית דתני רבית גמורה אתיא כרבנן וא"ת מאי שנא ממשכנתא בלא נכייתא דאינך אלא אבל מקדיש דאינו רבית גמורה אלא אבל דתנן (ב"מ דף סב. ושם) א"ל רבינא והלי משכנתא בלא נכייתא דבדיניהם מוליאין מלוה למלוה ובדיננו אין מחזירין ממלוה ללוה אלמא לאו רבית גמורה היא והכא אמר דהוי ריבית גמורה ולפי יב) פירוש רש"י דמחלק בין שדה לבית ניחא גבי הא דתנן המלוה את חבירו לא ידור בחנרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות (ממנו) [מפני] שהוא רבית ופירש רש"י שם מאי שנא ממשכנתא דנכייתא דשרי ותירץ דיש לחלק בין שדה לבית דשמא השדה לא יעשה פירות אבל הבית אי אפשר שלא יהנה ממנו בדירתו ומשום הכי כי מנכה לו מן השכירות הוי רבית ולפי זה ניחא נמי הכא דבית שהוא דר בו בלא ספק הוי רבית גמורה אבל שדה דשמא לא יעשה פירות כי אכיל ליה נמי בלא נכייתא לאו רבית גמורה היא ואין נראה לר"ת חילוק זה דבבית נמי איכא ספיקא שמא יפול או ישרף אלא ודאי אין חילוק בין שדה לבית והכיא דמלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות יש לתרץ דלא דמי למשכנתא בנכייתא דשרי דהכיא משכנתא מיירי שהלוה לו על השדה ואין הלוה יכול להשכירו לאחר מפני שהוא ביד המלוה [יג] משום הכי אינו רבית דהא בלאו הכי הוא בטל אבל הא דתנן המלוה את חבירו לא יסכור ממנו בפחות מיירי שלא הלוה לו על שדה או על הבית ודיל הלוה להשכירו לאחר נמצא כשמוזיל גביה רבית הולי ולפי' זה דר"ת אינו מחלק בין שדה לבית הדרא קושיא לדוכתיה מאי שנא ממשכנתא בלא נכייתא דלא אמרינן ליה רבית גמורה וכ"ל דרבית גמורה הוא דאמר הכא אלא שהתורה התירתו הכי פירושו מדכתב לן רחמנא דין בתי ערי חומה גלי לן דכי ה"ג אין זה רבית דאורייתא [ט]: **ור' יהודה סבר צד אחד ברבית מותר.** וא"ת לר' יהודה משכנתא בלא נכייתא נמי תיפתרי דלר אחד ברבית הוא ושמא [יד] לא יפדנו עוד וי"ל דלא אמרינן לר אחד ברבית אלא כגון שעשה לו שדהו מכר דאיכא לר מכר אם לא יפדנו בתוך הזמן הקבוע לו אבל משכנתא בלא נכייתא ביה לר מכר דלעולם הוא ביד הלוה לפדותו ואם יפדנו כיון שאין מנכה לו מן הפירות שאכל הוה ליה רבית מידי דהוה אמלוה שאה בשאה ולא חשיב ליה ר' יהודה לר אחד ברבית אף על גב דשמא לא יתייקר מ"מ כיון דאין בו לר מכר אסור ולא חשיב ליה ר"י לר אחד ברבית:

רבא

ט) נכ"ר: יוס ר"ם.

לא א מיי' פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה טוש"ע י"ד סימן קעד סעיף ח:
[ב מיי' פי"ב מה"מ שמטה הלכה ד]:
לב ג מיי' פי"ב מהלכות שמטה הל' ד:
לג ד מיי' פ"א מהלכות כלאים הלכה יב טוש"ע י"ד סימן שו סעיף יא:
לד ה מיי' פי"ב מה"מ שמטה ויובל הל' ד:
לה ו מיי' שם פי"א הלכה יט:
לו ז מיי' שם פי"ב הל' ח:
לז ח מיי' שם הלכה ט:
לח ט מיי' שם הלכה ז:
לט י מיי' פ"ח מהלכות גירושין הלכה כא טוש"ע אה"ע סימן קמג סעיף ד:

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ: ויקרא כה כט
2. וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לְצִמִּיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: ויקרא כה ל

שינויי נוסחאות

א) להחזיר קא מפלגי מר סבר (ש"ם), ב) ומיס כי ימכור אמר רחמנא והא לא זבין קמ"ל (ש"ם), ג) שנה הוי אומר שנה לראשון (תיכת תמימה נממקן) (ש"ם), ד) לו באחד באדר (ש"ם), ה) את נחתת לעיבורא ואנא לא נחתית לעיבורא (ש"ם), ו) שגולד באחד באדר (ש"ם), ז) וזה שגולד (ש"ם), ח) אכיל ירקא מקמי (ש"ם), ט) תמיכה אבל הכא (ש"ם), י) ליתן לו שנה ועיבורה (ש"ם), יא) נעבריה שנה נעבריה לו (ש"ם), יב) אמר להו רב פפא (ש"ם), יג) גולל מיד וגולל (ש"ם), יד) כמ. ס"א הלה (ש"ם) וגי' ל"ק והלה. טו) דקאמר מותר בהכי (ש"ם), טז) ל"ק, יז) הלוקח דמי הפירות ענש"ן, יח) ריבית אתי לד אחד ברבית הוא ורבית גמורה הוא (ש"ם), יט) ויהיה גאולתו מ"מ דאם לא כן הוה ליה (ש"ם), כ) יהא לאוגן (צ"ק), לא) גוזלה עוד מלוי (ש"ם), לב) שנה. דהא איכא מיוס (ש"ם), לג) היקקתי אש ונשמשתי (ש"ם), לד) העיבור ולישקן ליה שנה (ש"ם), לה) ל"ל יש בכור, לו) ולכרשין בבכורות בפ' יש בכור לרנות (ש"ם), לז) מעותיו ויהא תלוט לו (ש"ם), לח) ללשכת הקדש שנעבוד (ש"ם), לט) מדעתו. שקיבלם בגלון (ש"ם), מ) יש לפרש דסיון (ש"ם), מא) הא כתיב אחוזת (צ"ק), מב) שלא יתן כהן במתנה (ש"ם),

שיטה מקובצת

דשנה שנה מהדדי נמרי. משמע הכא דבכל דוכתא לא בעינן שנים שלמות מיום אל יום אלא היכא דגמרי' שנה מבתי ערי חומה, ותימה להר"ר אלחנן א"כ מגלן די"ג ריום אחד בעינן דשמא הוא הלכה למשה מסיני, אי נמי בבן עשרים של יוצא צבא שהוא זמן לענוש של מעלה כתיב שנה וגמרי' שנה שנה מבתי ערי חומה וכי היכי דלענושין של מעלה בעינן שיהו שלימות מיום אל יום ה"ה בענושין של מטה. הרא"ש ז"ל: **תוס' (וד"ם לא קא מרבי) [דאי ר"מ הא אמר מתנה אינה במכר].** תימה לר"מ דאמר (בכורות נב:) דמתנה לא הדרא ביובל לא יוכלו הלוים לתת קרקע שלהם במתנה אם ירצו, דהא כתיב כי אחוזת עולם היא להם וממעטינן מיניה לעיל שאינן יכולין להחרים מהאי טעמא, ה"נ נימא מהאי טעמא שלא יוכלו לתת במתנה כיון דלא הדרא להו ביובל ובעינן אחוזת עולם, וי"ל דקרא דאחוזת עולם לא בא ללמד אלא על הפקעת קרקע דכתיב בקרא כגון מחרים שדהו דבישראל מופקע מבעליו מן התורה ואשמועינן קרא דבלוי אינו מופקע, אבל מתנה דלא כתיב בקרא לא גלי עליה קרא דלא תפקע ואם נתן ודאי מופקעת ולא הדרא ביובל אלא מכר. הרא"ש ז"ל:

רבא אמר דכולי עלמא צד אחד ברבית אסור. פירש"י ומתני' ובריית'א בהא פליגי דתנא דבריית'א סבר סוף סוף הוא ולידי הרבית (לגבי) [אתי] לד אחד ברבית וברבית גמורה היא אלא שהתורה התירתו [לשון] רש"י ועוד יש לפרש דבהכי פליגי מתני' ובריית'א כגון שנכנס בבית להחזיר לו דמי שכירות שנה אם בא לפדותו בתוך י"ב חדש דתנא דמתני' סבר רבית על מנת להחזיר שרי ותנא דבריית'א סבר דאסור אי נמי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דמתני' מיירי כשמחזיר לו אם יפדנו ובריית'א מיירי כשאין מחזיר:

דאי ר"מ הא אמר מתנה אינה במכר. [ג] י"ל דכיון דאינה כמכר אין בידו לגוזלה לעולם אפי' תוך י"ב חדש ולפי זה מה שהקשינו בפ' המקדיש (לעיל כח:) [לא] כיון דכתיב אחוזת עולם היא להם היה לנו לומר שלא [ב] יתנו בתיהם במתנה אבל נוכל לפרש הכא דמתנה אינה כמכר ויכול הנותן לגזול לעולם אפי' אחר י"ב חדש ובהכי ניחא דיכולים כהנים ולויים ליתן לאחר בתיהם במתנה:

התקין הלל. הכא משמע דבימי הלל שהיה בבית שני כדאמרינן בפ"ק דשבת (דף טו. ושם) הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן לפני הבית מאה שנה היו נוהגין יובל כיון דבתי ערי חומה היה נוהג כדאמר בפירקין דלעיל (דף כט.) דאין בתי ערי חומה אלא בזמן שהיובל נוהג וקשה לפירש"י דפרק השולח (גיטין דף לו.) דתנן הלל תיקן פרוזבול ופריך בגמ' עלה מי

רבא אמר דכולי עלמא צד אחד ברבית אסור והכא ברבית על מנת להחזיר [ד] איכא בינייהו מר סבר אסור ומר סבר [א]מותר: מת המוכר יגאל בנו: פשיטא מהו דתימא [1] ואיש כי ימכר [ב] בית מושב אמר רחמנא והאי לאו מכר קמשמע לן והיתה גאולתו מכל מקום: מת הלוקח יגאל מיד בנו וכו': פשיטא מהו דתימא [2] לקונה אותו אמר רחמנא והא לא קנה קמ"ל והיתה גאולתו מכל מקום: אין מונין לו שנה אלא משעה שמכר כו': תנו רבנן שנה איני יודע אם שנה לראשון אם שנה לשני כשהוא אומר עד מלאת לו שנה [ג] תמימה הוי שנה לראשון למי חלוט רבי אלעזר אומר לראשון חלוט רבי יוחנן אמר [ב] לשני חלוט בשלמא לר' אלעזר דלדידה קא מנינן אלא לרבי יוחנן מאי טעמא אמר רבי אבא בר ממל [ד] מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו אמר רבי אבא בר ממל מכר [ג] שני בתי ערי חומה אחד בחמשה עשר באדר הראשון ואחד באחד באדר השני זה שמכר לו [ד] באדר השני כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה זה שמכר לו בחמשה עשר של אדר הראשון לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר של שנה הבאה מתקיף לה רבינא ולימא ליה אנא קדים שחין נורא מקמא דידך משום דאמר ליה את [ה] נחית לעיבורא: וא"ר אבא בר ממל נולדו לו [ד] שני טלאים אחד בחמשה עשר של אדר הראשון ואחד באחד באדר השני שנולד [ו] באדר השני כיון שהגיע יום אחד באדר השני שנולד לו שנה [ז] זה שנולד לו בחמשה עשר באדר הראשון לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר של שנה הבאה מתקיף לה רבינא ולימא ליה אנא קדים אביל [ח] ירוקא מקמא דידך משום דאמר ליה את נחית לעיבורא הא תו למה לי היינו הך מהו דתימא התם דכתיב תמימה [ט] הכא דלא כתיב תמימה לא קמ"ל דשנה שנה מהדדי גמרי: כשהוא אומר תמימה כו' רבי אומר ליתן [י] שנת עיבורה: ת"ר [כ] שנה תמימה רבי אומר מונה שלש מאות וששים וחמשה ימים כמנין ימות החמה וחכמים אומרים מונה שנים עשר חודש מיום ליום ואם נתעברה [יא] נתעברה לו: הגיע יום שנים עשר חודש ולא נגאל כו': ת"ר לצמיתות לחלוטין דבר אחר לצמיתות לרבות [ה] את המתנה מאי טעמא צמית צמיתות אמרוה רבנן קמיה דרב פפא כמאן דלא כר"מ דאי כר"מ האמר [ג] מתנה אינה במכר [יב] א"ר פפא אפילו תימא ר"מ שאני הכא דרבי רחמנא לצמיתות אמרו רבנן לרב פפא ואמר לה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא והא גבי יובל דכתיב תשובו [ד] לרבות [ו] את המתנה ור"מ לא קא מרבי אלא הא ודאי דלא כר"מ: ת"ר [ה] המקדיש בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל [יג] וגואל לעולם גאלו [ז] אחר מיד הקדש הגיע יום שנים עשר חודש ולא נגאל היה חלוט לו מנא ה"מ אמר שמואל דאמר קרא לקונה אותו ואפילו מיד הקדש ולחלטיה הקדש אמר קרא לדורותיו יצא הקדש שאין לו דורות לא יצא ביובל למה לי אמר רב ספרא לא נצרכא [ה] אלא למוכר בית בבתי ערי חומה ופגע בו יובל בתוך שנתו סד"א ליפוק ביובל קמ"ל לא יצא ביובל: **מתני'** [ט] בראשונה היה נטמן יום שנים עשר חודש כדי שיהא חלוט לו התקין הלל שיהא חולש מעותיו ללשכה ויהא שובר את הדלת ונכנס אימתי שירצה [יד] הלז יבא ויטול את מעותיו: **גמ'** [ו] אמר רבא מתקנתו של הלל הרי [ז] זה גיטיך על מנת שתתני לי מאתים זוז ונתנה לו מדעתו מגורשת בעל כרחו אינה מגורשת

מדאיצטריך

כדי שלא ימצאהו מוכר ליתן לו מעותיו [מ] והוא חלוט לו: **שיהא חולש.** כמו (ישעיה יד) חולש על גויש וכדגרסינן (שבת דף קמח:) מטילין חלשים על הקדשים. שיהא מטיל מעותיו ללשכות [מא] שבעזרה: **ויהא שובר הדלת.** של בית שמכר ונכנס: **גמ'** שיקבלם ברצון: בעל

דבולי עלמא צד אחד ברבית. כי ה"ג אסור הואיל ומעיקרא בתורת הלואה אתא לידיה ור' יהודה [טו] (דקאמר) [דקסבר] בהכי עסקינן שהתנו מתחילה שאם יגאלנה המוכר בתוך שלש יחזיר לו הלוקח [יז] הדמים מפירות שאכל וברבית ע"מ להחזיר פליגי ומתני' ותנא דבריית'א בהא פליגי דתנא דידן סבר אפי' לד אחד נמי לא הוי דהא בתורת מכר אתא לידיה ותנא דבריית'א סבר סוף סוף הואיל ולידי רבית [יח] (לגבי) [אתי] לד אחד (היא) כרבית גמורה היא אלא שהתורה התירתה: (איש כי ימכר אמר רחמנא): **והיתה גאולתו מ"מ.** [יט] משמע דא"כ הוה ליה למיכתב יגאלנה עד תוס שנת ממכרו מדשני בדיבוריה וכתב והיתה גאולתו משמע אפי' ע"י אחר: **לקונה אותו.** משמע לקונה יהא נחלט אם לא יגאל בתוך שנה הא אם יגאל יחזירנה וקונה הוא דיחזירנה אבל בנו לא קמ"ל והיתה גאולתו מ"מ: **שנה.** אי הוה כתיב עד מלאת שנה ולא כתב לו איני יודע אם שנה למכר ראשון או שנה למכר שני כגון מכרה ראובן לשמעון בניסן ושמעון לוי בתשרי [כ] וה"א ראובן שמכרה לראשון מחשב עם לוי ויהא לו רשות לגאלה עד תשרי הבא השתא דכתיב לו משמע דאמוכר ראשון קא מהדר: **למי חלוט.** כשהגיע שנה למוכר ראשון ונחלט אי מן הלוקחים זוכה בחליטה זו: **לראשון חלוט.** דראובן אין גואלה עוד משמעון אבל שמעון גואלה מלוי עד שיגיע שנה למכר שני שהרי לוי לא נחלטה: **לשני חלוט.** שאין שמעון גואלה [כא] מלוי: **עלתה לו שנה.** [כב] דהאיכא מיוס ליום זה שמכר לו בט"ו באדר לא עלתה לו שנה עד ט"ו באדר לשנה הבאה ואע"ג דהשתא הוו י"ג חדש משוס דמיוס ליום בעינן מט"ו באדר לט"ו באדר: **וגימא ליה.** לוקח ראשון ללוקח שני אנא קדים שחין נורא אי היסקתי [כג] ונשתמשתי בבית קודש ממך ושלך נחלט באחד באדר ושלי לא מיחלט: **אם נתתה לעיבורא.** נכנסת בחודש העיבור לפיכך תפסיד דתמימה כתיב ליתן לו חדש העיבור אבל אני לא נכנסתי בו: **גולדו לו שני טלאים.** [כד] והסכ בכורות ומוזכר להקריבן בתוך שנתן דכתיב (דברים טו) תאכלנו שנה בשנה: **לא כפב תמימה.** ולא ליתיב ליה חדש העיבור [כה] וליסלקיה שנה בט"ו בשבט: **כמנין ימות החמה.** בין בפשוטה בין במעובדת: **י"ב חדש מיום ליום.** כמו שאנו קובעין אותן לשנת לבנה: **נתעברה לו.** למוכר דכתיב תמימה: **האמר.** במס' בכורות בפ' [כו] אחרון (דף נב:) מתנה אינה כמכר לחזור ביובל למי שנתנה: **תשובו.** תשובו איש אל אחוזתו ולרשיון [כז] (בפ"ט) (שם) לרבות את המתנה: **וגואל לעולם.** שאינו נחלט להקדש לעולם ולקמן מפרש טעמא: **הגיע יום שנים עשר חודש.** משלקחו מן הגזבר: **שאין לו דורות.** דליכא פריה ורביה קמי שמיא: **לא יצא ביובל למה לי.** הואיל וכתיב לצמיתות: **מתני' היה נטמן.** הלוקח ביום שנים עשר חודש

[דדורות] יוצא לצמיתות: ומאחר דכתיב וקם הבית וגו' **לא יצא ביובל** דאינו חוזר לבעלים למה לי: **הד"א ליפוק ביובל.** דפקע יובל לקנינו קמ"ל דלא: **מתני':** [**היה נטמן.** הלוקח יום י"ב חדש כדי שלא ימצאנו המוכר שיגאלנה ממנו כדי שיחלוט לו]: **שיהא חולש מעותיו ללשכה.** העשויה לכך היה מניח מעותיו כ) באותה לשכה כשאינו מוצא הלוקח: [**ויהא שובר את הדלת.** של הבית שמכר ויכנס בו וכשיוצאה הלה הלוקח יבא ויטול מעותיו מן הלשכה]: **גמ':** מתקנתו של הלל ש"מ דנתינה בעל כרחו לא הויא נתינה

רבינו גרשום

והכא ברבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו. שהלוה התנה עם המלוה שאם יכול לפורענו בזמנו שיחזיר לו שדהו רבנן סברי כיון שהתנה הלוה שתחזור השדה לידו הפירות שאכל [הלוקח] הרי זה רבית ור' יהודה סבר כיון שעשאה לו מכר קנאה המלוה קנין גמור עד אותו הזמן ומותר הוא הלוקח לאכול פירותיה שהיא שלו והזרה זו שמחזירה לו המלוה אינו דומה כחזרה אלא דומה כמו שחזור ומכרה לו המלוה עכשיו [דמי] הלכך לא הוי רבית ומתני' דקתני אינה רבית ר' יהודה היא. ע"א לשון מורי הגאון רבית ע"מ להחזיר שהתנה שאם יפדנו שיחשוב לו דמי פירות שאכל ר' יהודה סבר כיון שמחזיר [לו] דמי הפירות מותר: **איש כי יכור אמר רחמנא והיתה גאולתו.** כלומר מי שמכר יגאל קמ"ל: [**שנה.** דכתיב ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה **איני יודע אם שנה לראשון אם שנה לשני** כלומר שאם מכרה הלוקח לאחר אחר חצי שנה שקנאה איני יודע אם נלך אחר מלאת שנה של לוקח ראשון או של לוקח שני: **כשהוא אומר עד מלאת** לו למוכר ראשון קאמר: **למי חלוט.** אם לא נאלו מוכר ראשון עד מלאת שנה **ר' אלעזר אמר** ללוקח ראשון הוא חלוט] דלדידה מנינן למוכר ראשון ו) מונין לו י"ב חדש הלכך בדין הוא שתהא חלוטה לו: **כל זכות שתבא לידו.** שיהא במקומו שיחלט לו: [**עלתה לו שנה.** שבר"ח אדר מכר ובכשיוא כשהגיע לראש אדר אחר: **ולימא ליה.** אותו שקנה בט"ו באדר ראשון לאותו שקנה בר"ח השני: **אנא קדים שחין נורא מיקמי דידך.** כלומר אני הסקתי אש בביתי במדורותי קודם שהיסקתה אתה בביתך שאני קניתי קודם מפני מה נחלט לך ביתך קודם משיחלט אותו שלי שקניתי קודם: **האמר ליה] את נחתת לחדש העיבור.** שקנית בחודש העיבור בט"ו באדר הראשון גלית דעתך דשנת עיבור את רוצה לחשוב הלכך לא נגמרה שנתך עד ט"ו באדר: [**נולדו לו ב' טלאים.** לידע אי זה יש לו תורת אכילה קודם מחבירו ואיכא דאמרי לענין צירוף גורן של מעשר בהמה דכתיב במעשר בהמה שנה היוצא השדה שנה שנה. למ"ה: **התם הוא דכתיב תמימה.** גבי בתי ערי חומה לרבות חדש העיבור: קמ"ל **דשנה שנה נמרי מהדדי.** כתיב גבי ערי חומה שנה וכתיב בטלאים שנה שה תמים זכר בן שנה מה להלן תמימה דהיכא דנחית לעיבורא מחשבין לו שנת עיבור אף הכא נמי]: **כמאן דלא כר' מאיר.** דאמר בפ' יש בכור לנחלה אלו שאינן חוזרין בעיבור כו'. דכי היכי דסבר ר' מאיר דמתנה אינה כמכר לענין למיפק ביובל הכי נמי דלא הויא כמכר למיחלט: [**דרבי רחמנא לצמיתות.** כדאמר לעיל צמית צמיתות: **אמרי ליה רבנן לרב פפא** והא אמרינן התם בפרק יש בכור] **והא גבי יובל כתיב תשובו לרבות את המתנה ור"מ לא קא מרבי.** דתי"ו דתשובו לא משמע ליה [לרבות] הכי נמי צמית צמיתות לא משמע ליה [לרבות את המתנה אלא ודאי דלא כר' מאיר]: **וגואל לעולם.** דאינו יוצא להנתנים ביובל כשדה אחוזה: **גאלה אחר מיד הקדש.** אותו אחר דינו כלוקח שאם הגיע יום י"ב חדש ולא גאלה המקדיש נחלט לזה שגאלה מיד הקדש: [**ולחלטיה הקדש.** ויהא חלוט להקדש אם לא נגאל בתוך שנתו למה גואל לעולם: **אמר קרא**] **לדורותיו.** למי שיש לו תולדות

מ) [נ"ק ח:], נ) [ר"ה ו: יומא סה:], ג) [מכר בבכורות נב:], ד) [בכורות נב:], ה) [תוס' פ"ס ה"ב], ו) ניטין עד:, ז) שם, ח) ע' ל"ק,

א) כנ"ל והוספת מלון: לחלוקה ראשון. ב) נכ"ל והוספת מלון: מעות פדיונו.

ד) **בעל כרחו.** שהטילתם בביתו כי ה"ג דתקוני הלל במתני': **שלא בפניו.** כגון זה שהיה נוטען ומשום דתרתי לריעותא איכא דשלא בפניו הוא ובעל כרחו הוא משום הכי איצטריך ליה להלל לתקוני: **מאי דאיצטריך ליה תקוני.** ואי הוי נמי לוקח התם ולא הוה בעי לקבוליהו הוה איצטריך להלל לתקוני דבעל כרחו תיהוי נתינה: יא) **גמ' בית.** וקס הבית אשר בעיר (ויקרא כה): **מגדלות.** יב) משטיי"ר וקבועה בקלקע: **ס"ל בית.** והני לעיל דמו לבית: **חולסים.** מקום יג) שאינו ראוי לזריעה איכא בייניהו דשדות ממש לא קאמר רבי מאיר דהא בית כתיב ביה אלא חולסית ומצולה קמרבי דדמו לבית דלאו בני זריעה נינהו וראוין לבנין יד) בית חולסית ליטול משם אבנים ומצולה ליטול טו) מהן חול ורבי יהודה סבר כשדות דמו: **והפניה.** בניחותא: **כפשטיה דקרא.** דחזינן דביתה בתוך החומה וקאמר בחומה היא יושבת כלומר בעיר חומה היא יושבת: **מתני' שגגותיה חומתה.** אלא הקיפוה חומה אלא הקיפוה בבתים ותכופות הבתים זו לזו כחומה: **אלא חלירות.** שבכל אחת ואחת שני בתים מיקריא עיר: **קצרה.** שם עיר קטנה שמחוץ לגיפורי: **גמ' שור חיגר.** שגגותיה חומתה: **לוא חומה.** לוא כתיב משמע לא ומשמע לו כלומר אין לו עכשיו והיה לו חומה קודם טז) הוה נמי בית חלוט בהו: **מאי קאמר.** וכי אין עיר מוקפת חומה אלא דגליל אלא גמלא ובעבר הירדן אלא יז) גדוד: עד שיחין ומערות ואפילו שדות ת"ל אשר בעיר ואלא הא כתיב בית אמר רב חסדא אמר רב קטינא יח)חולסית ומצולה איכא בינייהו והתניא חולסית ומצולה ג) ר"מ אומר בבתים ר' יהודה אומר בשדות: בית הבנוי בחומה ר' יהודה אומר אינו בבתי ערי חומה [וכו']: אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו 2 ותורידם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת ד) (ר"מ) [ר' שמעון] סבר כפשטיה דקרא ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה: **מתני'** ה עיר שגגותיה חומתה ושאינה ו מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אינה כבתי ערי חומה ואלו הן בתי ערי חומה ח שלש חצרות של שני בתים ט) מוקפת חומה מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של ציפורי וחקרה של גוש חלב ויודפת הישנה וגמלא י) וגדוד וחדיד יז) ואונה וירושלים וכן כיוצא בהן: **גמ'** יא) ת"ר חומה ולא שור איגר סביב פרט לטבריה יב)שימה חומתה יג)רבי יד) אליעזר בר יוסי אומר אשר טו) לוא חומה יא)אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: ואלו הן בתי ערי חומה כו': תנא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן וחדיד יז) ואונה וירושלים ביהודה מאי קאמר אמר כגון חוב או פקדון בהא ודאי הוי נתינה בעל כרחו כדאיתא פרק הגוזל בתרא (ב"ק קיח. ושם) הלוהו או שהפקיד אצלו ביישוב לא יחזיר לו במדבר משמע הא ביישוב מחזיר לו בעל כרחו ואם תאמר הא דתנן בפרק מי שאחזו (גיטין עד. ושם) הרי זה גיטך על מנת שתתן לי אינטליתי ואבדה אינטליתו רבן שמעון בן גמליאל אומר תתן דמיה והתם מיירי אפי' בעל כרחו דבעל מדפליגי רבנן עליה ואמרי אינטליתו דוקא קאמר כה) תו בעי התם בגמרא האומר לאשה הרי זה גיטך ע"מ שתתני מאתים זוז וחזר ואמר לה מחולין לך מהו תיבעי לרבנן תיבעי לרשב"ג תיבעי לרבנן עד כאן לא קא אמרי רבנן התם אלא היכא דלא אחליה לגבה אבל הכא הא קאמר מחולין לך כו) והא ע"כ דאמרי רבנן אינטליתו דוקא קאמר בעל כרחו מיירי דאי מדעתו לא גרע ממחולין לך ואפ"ה קאמר רשב"ג תתן לו דמיה אלמא סבירא ליה לרשב"ג דנתינה בעל כרחו הויא נתינה וא"כ היכי קאמר רבא הכא דלא הויא נתינה ול"ל לרבא מיירי התם דאמר רשב"ג תתן לו דמיה מדעתיה קאמר ואפילו הכי לרבנן אינטלית דוקא קאמר ואינה מגורשת והאי בעיא דהתם אינה אלינא דרבא דלרבא ודאי אלינא דרבנן אפילו מחולין לך לא מהני ואם תאמר לרבא דס"ל דאפילו בעיר לא הוי נתינה בע"כ א"כ למה היה לנוקה להטמין ליתא לא מקבלינא ואז לא הוי כו) נתינה והחליט לו אחר י"ב חדשים וי"ל דאם היה בעיר היה בזה ממנו אם לא היה מקבל וא"ת משמע דלרבא אפילו בפניו בע"כ לא הויא נתינה והיכי מצי להוכיח מהכא בפניו והלא תקנת הלל לא היתה כי אם אלא בפניו וכי אינטליתי לא הלל לתקוני בפניו בין בעל כרחו הוי נתינה כדמתקיף ליה רב פפא וי"ל דמוכח הכי דאם איתא דבפניו הוי נתינה בעל כרחו לא הוה צריך להילל לתקוני אלא בפניו להיות חולס מעותיו לגאבה דהא אפשר לזכות לו ע"י אחר אלא שמע מינה מדאיצטריך ליה להלל לתקן נתינה בעל כרחו הא בעלמא כו' ורב פפא דאתקיף ליה לית ליה האי סברא: **חולסית.** פירש"י ליטול משם אבנים ומצולה ליטול משם חול ורש"ש פירש בב"ב (דף סז. ושם) חולסית ליטול הימנה זכוכית ומצולה כמו (ברכות דף ט:) מצולה של דגים:

אשר לו חומה. פירש רש"י לוא כתיב משמע לו ומשמע לא כלומר אין לו עכשיו והיה לו קודם לכן ואינו כן בחומשין מדויקות כח) כתיב כט) [לא בא"ל"ף וקרי בוי"ו] ל) (בוי"ו ולא קרי באל"ף): **מאי** קאמר. וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא ובעבר הירדן אלא גדוד ואם תאמר אמאי לא פריך כמו כן אמתני' ויש לומר דפריך שפיר אברייתא לפי שדקדקה יותר דמפרשא בהדיא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן: הכא

מדאיצטריך ליה להלל לתקוני נתינה בעל כרחו הויא נתינה הא בעלמא נתינה בעל כרחו לא הויא נתינה מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב אשי ודילמא כי איצטריכא ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא כ) מתנה איכא דאמרי אמר רבא מתקנתו של הלל הרי זה גיטיך על מנת שתתני לי מאתים זוז ונתנה לו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא נתינה וכי איצטריך ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא נתינה מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי ודילמא בין בפניו בין שלא בפניו מדעתו אין בעל כרחו לא והלל מאי דאיצטריך ליה תקין: **מתני'** אכל שהוא לפנים מן החומה הרי הוא כבתי ערי חומה חוץ מן השדות ר' מאיר אומר אף השדות בית הבנוי בחומה ר' יהודה אומר אינו כ כבתי ערי חומה ר"ש אומר כותל החיצון היא חומתו: **גמ'** ת"ר בית אין לי אלא בית מנין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות ומגדלות ושובכין ובורות ושיחין ומערות ת"ל 1 אשר בעיר יכול שאני מרבה אף השדות ת"ל בית דברי רבי יהודה ר"מ אומר בית אין לי אלא בית מנין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות ומגדלות ושובכין ובורות

ד"ז היה הפקר:

מדאיצטריך הלל לתקוני נתינה בעל כרחו יט) כ) [הוי נתינה הא בעלמא נתינה בע"כ] לא הויא נתינה. כא) (פסיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ולא הויא נתינה) וא"ת וכי איצטריך ליה להגיא לאיה על זה דנתינה בעל כרחו לא הויא נתינה פסיטא דאין כב) לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ועוד היכי פליג על רב פפא וי"ל דודאי מתנה דרשות שאין לו שום צורך פסיטא דלא הויא כג) בעל כרחו ורב פפא נמי לא פליג על זה אלא במתנה שיש בה צורך פליגי כמו הכא דאמר לה זה גיטך ע"מ שתתן לי מאתים זוז שהיא צריכה כדי לקיים תנאי הגט וכגון קבלה דמתני' כד) [אבל] היכא דאיכא חובה לנותן מי איכא מידי דאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמט ומשני בשביעית בזמן הזה דרבנן ופרש"י והלל כרבי שבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן ואע"ג דהלל בבית שני הוה שבירא ליה דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג לא היה נוהג שמיטה מדאורייתא ודאמרינן מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר וכאן משמע דבבית שני היה יובל נוהג מן התורה וכן משמע בכריתות פרק אדבעה מחוסרי כפרה בסופו (דף יא.) ותנו יב) ידיסם להוציא (את) נשיהם ואשמיס וגו' אמר רב חסדא מלמד שכולן שפחה חרופה בעלו ושפחה חרופה היינו חליה שפחה וחליה בת חורין המאורסת לעבד עברי ואמרינן בפרקין דלעיל (דף כט.) דאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אלמא נהגו יובלות בבית שני ול"ל דע"כ דאין הכי נמי דנהגו יובלות בבית שני ואע"ג דכל ישראל לא חזרו בימי עזרא כדכתיב (נחמיה ז) כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים ומיהו מכל שבט ושבט חזרו מקצתן והוי שפיר כמו כל יושביה עליה כדאמרינן לקמן שמנו יובלות אע"ג דלא חזרו כולן וההיא דפרק השולח (גיטין דף לו.) ל"ל דהלל לאו לדריה תקין אלא יודע היה שהבית היה עתיד ליחרב ולפיכך תיקן פרוזבול ואע"ג דבעי התם הלל כי תקין פרוזבול לדריה הוא דתקין או לדרי עלמא תקין ההיא לאו לאדי קבעי כי אם לרבא דמתרץ התם הפקר

גמ' ת"ר חומה ולא שור איגר סביב פרט לטבריה יג)שימה חומתה יד) אליעזר בר יוסי אומר אשר טו) לוא חומה יא)אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: ואלו הן בתי ערי חומה כו': תנא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן וחדיד יז) ואונה וירושלים ביהודה מאי קאמר אמר

ובתי ערי חומה, והא דלא חייש רבא לקושיא דרב פפא משום דאם איתא דבע"כ הויא נתינה בפניו ה"ה נמי שלא בפניו ולא היה הלל מתקן לשכה, ואי משום לייחודי דוכתא לנתינת המעות אפשר שיזכה לו ע"י אחר, וא"ת ואי לא שמה נתינה למה היה נטמן, וי"ל משום דמכסיף מיניה אם לא היה מקבלם, או היה ירא שמא יכפוהו ב"ד לקבל. הרא"ש ז"ל:

תורה אור השלם

1. וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לְצַמִּיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל:
ויקרא כה ל
2. וְתוֹרֵדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת: יהושע ב טו

לעזי רש"י

מישטיי"ר. ארון כלים.

רבינו גרשום

ומש"ה איצטריך [ליה] לתקוני נתינה שלא בפניו כגון זה [שחולש מעותיו בלשכה: והלל **מאי דאיצטריך ליה תקין.** הא בעלמא בין בפניו ובין שלא בפניו מדעתו אין בעל כרחו לא]: **מתני': כל שהוא לפנים מן החומה** כגון בתים ובתי מרחצאות ומגדלים ושובכים וכל כיוצא בהן: **הרי הן כבתי ערי חומה.** ונחלטין עמה לאחר י"ב חדש: **חוץ מן השדות.** שאם יש שדות [בתוך] העיר אין נחלטין: **בית הבנוי בחומת העיר.** ר' יהודה אומר אינו נחלט כבתי ערי חומה לפי שהוא דומה כאילו עומד חוץ לעיר: **ר' שמעון אומר כותל החיצון.** של בית **הוא חומתו** ודומה למגדל שהוא עומד בחומה ונחלט: **גמ': [בית.** דכתיב וקם הבית אשר בעיר אשר לו: **אלא בית.** שהוא בית דירה שנחלט: **ת"ל בית.** דדמי לבית למעוטי שדות דברי ר' יהודה: **ואלא.** לר' מאיר **הא כתיב בית** דמשמע מידי דדמי לבית נחלט ולא שדה: **חולסית.** סלעים: **ומצולה.** עומקה בעלמא שיש בה מים שאינן ראוין לזריעה ואינן דומין כ"כ לבית דירה. לר' יהודה דממעט שדות ממעט נמי הני דדמו לשדה דלית בהו דירה לר' מאיר דבעי לרבויי אפי' שדות שדות ומערין לא מצי לרבויי משום דכתיב בית אבל חולסית ומצולה דדמו לבית למגדל ובור הכי נמי דסבר דנחלטין עמה]: **והא תניא.** סיועא: **ר' שמעון סבר כפשטיה דקרא.** כמו שהוא משמע כי ביתה בקיר החומה ואפי' הכי ובחומה היא יושבת פי' לפנים מן החומה: **ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת.** כתיב ולא בעיר חומה כלומר אינו כלפנים מן החומה: **מתני': עיר שגגותיה חומתה.** איכא דאמרי שכל החומה סביב מלאה גגות ואיכא דאמרי שגגותיה משופעין עד הארץ והן הן החומות: **גמ': [חומה.** דכתיב] אשר לו חומה סביב. חומה [ממש] סביב לעיר בעינן. **ולא שור איגר.** חומה של גגות: **סביב.** דכתיב ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב מכלל דבתי ערי חומה צריכין חומה סביב: **אשר לוא חומה.** באלף כתיב כלומר **אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם** לכן נידון כבתי ערי חומה: [**קצרה הישנה** שבתחום ציפורי]:

מוסף רש"י

לא הויא נתינה. וגבי גט דאיפוקא הוא לא תקון הלל (גיטין עה.). **שלא בפניו.** כי הכא שאינו בלשכה (שם). **מאי דאיצטריך ליה תקין.** לאה שהיה נטמן והתקין דבעל כרמו ונלא בפניו הכא נתינה, ואי הוה נמי קאי תמן ואמר לא תקינלא הוה איצטריך להלל נמי לתקוני דתיהוי נתינה, אלא מה שלא הוקרך לא הוקרך, וגבי גט דאיפוקא הוא לא קיימא תקנתא דהלל (שם). **חומה ולא שור איגר.** בכתבי ערי חומה כתיב עיר חומה ולא עיר שאין לה חומה בפני עצמה אלא מוקפת בתים סמוכות זו לזו וחומות מיצוות של בתים נעשות חומה לעיר, והיינו שור איגר שגגותיה חומותיה, גג מתנגמגן איגר (מגילה ה:).

שינויי נוסחאות

א) רב שימי בר אשי ודילמא (ש"מ), **ב)** הוא נתינה איכא (ש"מ וכ"ה בהג' רי"ב פיק), **ג)** ומצולה רבי יהודה אומר כשדות ר' מאיר אומר בבתים (ש"מ), **ד)** יוסף ר' שמעון סבר. ס"א ר"ש סבר כי ביתה בקיר החומה וכ"י סבר בחומה היא יושבת. ואינו גילסת רש"י ז"ל (ש"מ), **ה)** בסדר המשנה מוקפות, **ו)** וגמלא וגדוד [וכן לקמן] (ש"מ), **ז)** וחדיד ואונו וירושלים (ש"מ), **ח)** רבי אלעזר בר (ש"מ), **ט)** לוא. ס"א לו (ש"מ), **י)** ואונו וירושלים (ש"מ), **יא)** מיכם גמ' נמתק (ש"מ), **יב)** משמייר ובלשון אשכנז ירפטיא וקבוצה (ש"מ), **יג)** חולסים מקום סלעים שאינו (ש"מ), **יד)** הבית חולסים (ש"מ), **טו)** ליטול משם חול (ש"מ), **טז)** הוי נמי (ש"מ), **יז)** אלא גדוד (ש"מ), **יח)** ל"ל ידם, **יט)** כמהו כו' (ש"מ), **כ)** [לא] כש"ק מ"ז, **כא)** גי' ל"ק לכופר לאדם כו', **כב)** נתינה בעל כרחו (צ"ק), **כג)** דמתני' וגם היכא (ש"מ), **כד)** גי' ל"ק דאבעיא התם כו', **כה)** לך וע"כ הא לאמרי רבנן (ש"מ), **כו)** נתינה **ותחלוט** לו (ש"מ), **כז)** מדויקות אלא כתיב (ש"מ), **כח)** [לא] ל"ק,

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה מדאיצטריך וכו' וי"ל דודאי מתנה וכו'. גלירן. מכלל דבעלמא לא הויא נתינה, לענין מתנה לא איצטריך לאשמרינן דמילתא דפשיטא היא דאין אדם זוכה בע"כ במתנה שנותן לו חבירו, ולענין פרעון חוב פשיטא דמוציל בע"כ ומפטר לוה אם זרק החוב בחיקו של מלוה, וכן לענין פקדון נמי דתנן בפ' הגוזל בתרא (ב"ק קיח.) הלוה מחבירו או שהפקיד אצלו ביישוב כו' הא ביישוב יחזיר לו אפי' בע"כ, והכא איירי בדבר שהוא זקוק לקבל מחבירו וחבירו יש לו זכות בדבר אחר כנגדו כגון גט על תנאי דמאתים זוז מ א מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הלכה יא: **מא ב** מיי' שם הלי"ב: **מב ג** מיי' שם הלי"ג: **מג ד** מיי' שם הלט"ו: **מד ה** מיי' שם הלי"ד: **מה ו** מיי' שם הלי"ג: **מו ז** מיי' שם הלט"ו: